

Pärlor från vikingatid – artificiella ädelstenar, krimskrams eller amuletter

Det var titeln på doktorand Moa Råhlanders föredrag när arkeologisektionen i Stockholms läns hembygdsförbund hade sitt årsmöte. Moa Råhlander är kunnig på området och har egen glashytta i sin pappas garage. Hon är utbildad på olika hantverks- och konstskolor och har bland annat tillverkat glaspärlor på Kosta Boda. Moa arbetar på en avhandling som syftar till att få ny förståelse för pärlornas ställning socialt, kulturellt och ekonomiskt under vikingatiden.

Kvinnornas klädedräkt under vikingatiden gicks igenom. Ett fåtal dräktfragment finns kvar men bevarade små figurer låter ana hur dräkten såg ut. Närmast kroppen bars särken av linne, slät eller veckad (krinklad). Ovanpå den var hängselklänningen som kan ha varit goffrerad. Förkläden kan ha använts. Spännbucklorna höll uppe klänningen. Nycklar m.m. har hängt i anslutning till spännbucklorna. Kvinnor hade också en schal eller kaftan som hölls på plats med ett ofta treflikigt spänne.

Mellan spännbucklorna fanns ofta kedjor med pärlor, varav de flesta var gjorda av glas. Det tillverkades dock inte glas i Sverige före renässansen så allt material var import. Troligen var det krossat glas/trasigt glas som kom till oss via handel med skepp som barlast. Under första hälften av 1000-talet kom glas från romarriket till Norden, dels nyttoföremål, dels som förpackningsmaterial. Vi har fynd av glasbägare, dryckeshorn mm. När romarriket föll samman minskade också glasproduktionen och materialet blev sällsynt. Under vikingatiden kom handeln med glas igång från det bysantinska riket.

Pärlor av glas och lapis

Glashantverk kan indelas i primär och sekundärproduktion. I Sverige har vi inte bevis på primärproduktion. Glaset kom alltså utifrån. Däremot fanns sekundärproduktion i form av pärlor. Så har konstaterats på fornminnesplatser som exempelvis Paviken, Gotland, Åhus, Skåne och Björkö samt Helgö i Mälaren. Moa redogjorde för tillverkningsmetoden s.k. *lindningsteknik*. Runt en metallstav ("mandrell") lades kaolinlera genom doppling. När den stelnat rullades varmt glas runt staven och den hölls i ständig rörelse och varm till dess pärlorna var klara. Dekoration av pärlorna skedde med olika tekniker, t.ex. kunde prickar sättas på pärlorna. Mycket tunna

glasstavar, "*stringers*", kanske under en mm i diameter, användes för att ornera glaset. Olika färger kunde då användas för att "måla" pärlorna. "*Stringers*" kunde tvinnas och ge ränder i två eller flera färger. "*Murrini*" är en italiensk term för mönster eller bilder som tillverkas av glasstavar. Bilderna blir synliga när staven klipps i mindre bitar. "*Millifiori*" är en annan teknik som avbildar blomstermönster.

Sammansmälta pärlor från grav

Lindad pärla

Pärlor bars på flera olika sätt vilket har varierat över tiden. *Päralspridare* som bars av kvinnan hindrade att pärlorna stötte emot varandra. Pärlor hängde mellan spännen på kvinnans bröst men det finns bevis även på att pärlor hängde långt ner på magen. Varför? Moa kommer att fundera över vad pärlorna hade för betydelse för klädedräkten. Finns det möjlighet att ta reda på detta? Är pärlorna endast prål och grannlåt eller finns det en bakomliggande symbolism bakom pärlorna och att bära pärlor? Det har aldrig tidigare gjorts några studier vilken relation pärlorna hade till sina bärare!

Genom föremål visar människan sin identitet och genusroll. Varför samlade vissa kvinnor på sig stora mängder spännbucklor och pärlor som vissa gravfynd antyder? Kan pärlor hängande parallellt över magen ha en utseendemässig betydelse eller är det kopplat till någon annan tanke? Även i mäns gravar kan finnas pärlor men då i

form av enstaka exemplar. Finns många pärlor i ett gravfynd är det troligt att det är en kvinnograv. Bärandet av pärlor under vikingatiden – i synnerhet många pärlor – får antas påvisa en överklassföreteelse!

Millefioripärla

Föredraget medförde flera frågor, bland annat om pärlor hade ett monetärt värde – vilket inte säkert kan visas. Moas kommande avhandling skall säkert ge svar på många frågor – bland annat de som ställs i den här texten!

Nils Ringstedt